

Mircea Anghelescu. Note de subsol despre posibilitățile istoriei literare

George-Florian Neagoe

Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, Academia Română
georgeflorianneagoe@gmail.com

Pentru a cita acest articol: Neagoe, G.-F., 2023, „Mircea Anghelescu. Note de subsol despre posibilitățile istoriei literare”. *Romanian Studies Today*. VII, 2023, p. 49-56.

Abstract: In an era of overqualification, Mircea Anghelescu chose to be a philologist, keeping his call on a continuous organic growth. His profile was defined with no stages skipped, as he was, chronologically, a lower education teacher, a librarian, a researcher, and finally a professor. The four stages were defining in the metamorphosis of an intellectual who, regardless of the technical opportunities of the last twenty years, stayed true to bibliographical notes. Mircea Anghelescu was interested in the endoderm of literary texts, deeming literary history as the sovereign subject in getting to know the world. Most of his work start from the belief that writers include epistemological fragments. Hence it can be claimed that reading involves a socio-literary perspective, searching for contexts, yet without overexposing them, to the detriment of an artistic vein. Thus, the interpreter has the task to remedy, like a restoring painter, all warped paintings and to rehydrate the frescoes drowned in incense and candle smoke. To take out from a book depository an anthology of literary works, while also taking a close look at all cultural dimensions, is an audacious undertaking.

Keywords: Mircea Anghelescu’s work; bibliographical notes; literary history; Romanian philology.

---

1. Introducere

În epoca supraspecializării, Mircea Angheliescu s-a așezat – ca „spirit învățat, stăpânind o informație bogată și o bună pregătire teoretică”¹ – în postura filologului, întreținându-și vocația prin acumulări organice. Și-a definit profilul fără să ardă etapele, fiind, pe rând, profesor la gimnaziu, bibliotecar, cercetător științific și cadru didactic universitar. Cele patru trepte au susținut pe deplin metamorfozele unui intelectual care, indiferent de facilitățile tehnice ale ultimilor douăzeci de ani, a rămas fidel notelor bibliografice.

Mircea Angheliescu a fost interesat de endoderma textului beletristic, considerând istoria literară disciplina suverană în cunoașterea lumii. Majoritatea studiilor sale pornesc de la premisa că scriitorii înglobează frânturi epistemologice. Se poate deduce de aici faptul că lectura presupune o perspectivă socioliterară, căutând contextele, fără a le supraexpune totuși, în detrimentul filonului artistic. Îi revine astfel interpretului sarcina de a îndrepta, ca un pictor restaurator, tablourile scorojite și de a rehidrata frescele înecate în fumul de tămâie și de lumânări. A scoate dintr-un depozit de cărți o antologie de scrieri literare, urmărind, totodată, culoarele culturale, este o misiune temerară.

Cel care explorează prin straturile sigilate de atâtea valori afective și culturale își asumă și rolul de călăuzitor. Când se raportează la o operă dintr-un context cu totul nefamiliar, „istoricul literar trebuie să-i reconstituie întâi valoarea ei în epocă, semnificația ei inițială, așa cum dicționarul ne oferă etimologia cuvântului și sensurile sale arhaice, pentru a le putea face mai clare și mai palpabile pe cele de astăzi. Aceasta este și baza pe care istoricul literaturii își caută veșnic răspunsurile: nu prin descoperirea cine știe cărui mărunț document, a unei informații necunoscute încă, ci prin continua încercare de adecvare a înțelegerii sale fatal limitate la o realitate ale cărei coordonate i se relevă «de sus», cum ar spune Călinescu, de la nivelul generalităților de la care totul trebuie să capete un sens”².

Cele două citate alese acum adună *in nuce* liniile directoare ale proiectelor rotunjite după vârsta pensionării, indiciu al faptului că, în sfera umanioarelor, lucrul temeinic are un ritm distinct de frecvența publicării. Mircea Angheliescu a arătat dexterități impresionante când, apelând la un set constant de opțiuni – transferurile între viață și operă, mentalități, strategiile ficțiunii, exilul, identificarea surselor, controversile filologice, autobiografia, călătoriile, construiește căi paralele de abordare a materialului.

¹ Al.[exandru] S.[ăndulescu], N.[icolae] M.[ecu], în vol. Eugen Simion (coordonator general), *Dicționarul general al literaturii române, A-B*, coordonare și revizie de Gabriela Danțiș, Gabriela Drăgoi, Laurențiu Hanganu, ediția a II-a, revizuită și adusă la zi, București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2016, p. 277.

² Mircea Angheliescu, *Textul și realitatea*, București, Editura Eminescu, 1988, pp. 10-11.

2. De la *Preromantismul românesc: până la 1840* (1971) la *O istorie descriptivă a literaturii române: epoca premodernă* (2019)

De pildă, de la *Preromantismul românesc: până la 1840* (București, Editura Minerva, 1971), teză de doctorat la origine, la *O istorie descriptivă a literaturii române: epoca premodernă* (București, Editura Tracus Arte, 2019), lucrări cu decupaje cronologice similare, materia și perspectivele se încheagă și se cizelează datorită unor momente de tranziție precum *Scriitori și curente* ([București, Editura Eminescu,] 1982, [;] volum distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor)³ sau *Textul și realitatea* ([București, Editura Eminescu,] 1988)⁴. Analizând fenomenele culturale prin intermediul tălmăcirilor făcute după poemele și romanțurile europene atunci la modă, Mircea Angheliescu observă că I. Budai-Deleanu, care „proclamă importanța noutății, a originalității în domeniul artei”⁵, devine simbolul valorilor „epocii de tranziție”, când raritatea tipăriturilor din zona divertismentului și a consumului (așa-numitele cărți „populare”, forme care pot fi înscrise în categoria romanelor de mistere), cantitatea restrânsă a tirajelor și absența creațiilor originale nu au descurajat formarea unor comunități interesate de contactul livresc cu aspirațiile Occidentului.

Integrându-l pe autorul *Țiganiadei* în orizontul de așteptare al unor cititori – puțini, dar pasionați – de istorisiri burlești, Mircea Angheliescu a făcut un pas hotărât în aceeași direcție odată cu relevarea poemului *Călătoria dumisale hatmanului Constantin Paladi la feredeile Borsăcului* de Daniil Scavinschi – „al cărui spirit popular își subordonează o reală cultură și, totodată, îndrăznesc să spun, un talent indiscutabil măcar în acest gen minor și cu un umor negru de care nu el era vinovat”⁶. Apărute cu întârzieri notabile de la redactările finale, cele două scrieri se încadrează în „fenomenele de disgenезie”⁷, cum le numea Eugen Negrici.

Numai că pe Mircea Angheliescu îl preocupă constituirea unui istoric al receptivității românilor față de ideea de literatură, înțeleasă deopotrivă ca ficțiune și ca mijloc de cultivare a individualismului. Ca atare – neglijabile (cum bine se știe) – atât cantitatea, cât și calitatea estetică a textelor, nu sunt factori esențiali în discuție, ci elemente care ajută la recuperarea factorilor determinanți pentru aclimatizarea civilizației moderne, în care s-a manifestat, după 1830, curentul romantic. Prin metodă, *O istorie descriptivă a literaturii române* se situează foarte aproape de cartea lui Paul Cornea, *Originile romantismului românesc: spiritul public, mișcarea ideilor și literatura între 1780-1840* (București, Editura Minerva, 1972),

³ Vezi capitolele *O epocă de tranziție: preromantismul*, pp. 51-60; *Budai-Deleanu, Milton și poza damnatului romantic*, pp. 61-68; *Romantism și atmosferă romantică la începutul secolului al XIX-lea*, pp. 69-81; *Ion Heliade-Rădulescu: un clasic în haine romantice?*, pp. 82-97.

⁴ Vezi capitolele *Daniil cel trist și mic*, pp. 13-30; *Un loc romantic: călătoria în Orient*, pp. 56-70.

⁵ Mircea Angheliescu, *O istorie descriptivă a literaturii române*, București, Editura Tracus Arte, 2019, p. 185.

⁶ *Ibidem*, p. 213.

⁷ Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, București, Editura Cartea Românească, 2008, p. 119.

de cea a lui Leon Volovici, *Apariția scriitorului în cultura română* (Iași, Editura Junimea, 1976; ediția a II-a, revăzută, București, Curtea-Veche Publishing, 2004; ediția a III-a, revizuită, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2012) și de cea a lui Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură* (vol. II, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1992). Suntem, așadar, într-un teritoriu în care se vehiculează opinii și se cristalizează sistemul de genuri și de specii. Chiar dacă dezbaterile estetice au pondere modestă, reducându-se la dezideratele exprimate de câțiva autori, Mircea Anghelescu se orientează tot către o perspectivă a valorilor, insistând asupra melanjului între clasicismul antic, religia creștină și pasiunile în plin proces de eliberare de sub tutela credinței și a cutumelor. Aceste decenii de metabolizare lentă l-au determinat pe Eugen Negrici să propună ca, până la Eminescu, „să vorbim de un preromantism de durată”⁸. Între timp, Mircea Anghelescu s-a detașat de această denumire, preferând, în locul curentului, o trăsătură care ține mai mult de sensibilitatea cititorilor și mai puțin de componenta beletristică.

3. *Mistificiuni: falsuri, farse, apocrife, pastişe, parodii, pseudonime și alte mistificări în literatură (2008)*

Binevenită și necesară a fost retipărirea, în 2016, la Editura Compania, a volumului *Mistificiuni: falsuri, farse, apocrife, pastişe, parodii, pseudonime și alte mistificări în literatură* (București, Editura Compania, 2008), ajuns deja o certitudine, creând un curent în filologia românească, o teorie care seamănă deja, prin impact, cu studiul lui Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, București, Editura Cartea Românească, 1977). Termenul de *mistificiune* oferă stabilitate într-un teritoriu caracterizat de noțiuni discutabile și înșelătoare. Propunerea lui Mircea Anghelescu este, după cum se observă, un hibrid lingvistic, a cărui îndreptățire se confundă cu puterea lui de atracție. Probabil că rezultatul imprevizibil al întregii cercetării este contribuția serioasă la extinderea sferei literare: „În definitiv, în opoziție cu falsificarea unui obiect, falsul literar – de orice fel ar fi el și oricum l-am considera noi din punct de vedere juridic sau moral – este totuși ceva care seamănă cu ceea ce pretinde să fie: cu literatura. Căci este el însuși o ficțiune pusă într-un text: o ficțiune la pătrat, o ficțiune a ficțiunii, adică o ficțiune care își mistifică propria identitate – o *mistificiune*”⁹. Termenul adună laolaltă trăsături (imamente) ale textului de tip literar: invenția și jocul. Mai mult, construcția lexicală amintește de alte convenții celebre: narațiunea în ramă și melanjul de genuri.

Toposul „manuscrisului găsit”, tratat cu minuțiozitate de Mircea Anghelescu, se dovedește un exemplu relevant în acest sens. Termenul de *mistificiune* s-a

⁸ *Ibidem*, p. 183.

⁹ *Mistificiuni: falsuri, farse, apocrife, pastişe, parodii, pseudonime și alte mistificări în literatură*, 2016, p. 17.

răspândit repede, iar capodopera lui Ion Iovan, *Ultimele însemnări ale lui Mateiu Caragiale...* (2008), recunoscută ca atare de comentatori, este o confirmare. Această coincidență, un fel de „oră astrală” (Stefan Zweig), e recuperată de istoricul literar în ediția a doua: „Cartea («romanul») lui Ion Iovan, cu tot cu dosarul închipuitului jurnal al lui Mateiu Caragiale din ultimul său an de viață, a fost gândit ca o operă de sine stătătoare, nu ca o farsă, adică un roman, care-și asumă identitatea eroului ca pe o «lectură» a personajului, cum sunt *Memoriile lui Hadrian* (romanul Margueritei Yourcenar) sau autobiografia lui Claudius din romanul lui Robert Graves: Mateiu Caragiale este un dandy, măcinat de ideea unui stil de viață imposibil de trăit cu adevărat, așa cum Claudius este un personaj puternic învins de propria sosie pe care o construiește”¹⁰. Problematizarea condusă de Mircea Angheliescu ajustează noțiunea de „experiment”, de scriere inclasificabilă, care și-ar depăși climatul.

Totodată, domolește nevoia de a identifica precursori ai curentelor consacrate, de a asimila, din tradițiile mai vechi, elementele convenabile pentru a vedea „un supraréalist în Pralea”¹¹. În plan stilistic, intenționalitatea rămâne nota dominantă a *mistificiunii*. Prejudecata critică ar fi o „mistificare involuntară”, pentru că: „nu-i aparține nici autorului, care și-a încifrat prea strict înțelesurile, și nici cititorului, care, legat de frazele «definitive» ale predecesorilor, n-a mai citit textul propriu-zis și s-a mulțumit cu stereotipurile”¹². Totuși, s-ar cuveni ca asemenea situații să fie evitate, de vreme ce, măcar în principiu, lectura este un îndemn la cunoaștere, răspândit de un public atent la semnificații.

Există, totdeauna, un pilon sau, mai degrabă, o viță din care mlădițele rodesc. Soiurile altoite cer precauție, aducând recolte neconvingătoare. Așa apar în prim-plan „prejudecăți literare”¹³, precum aceea despre Dinicu Golescu, a cărui *Însemnare a călătoriei mele* se remarcă prin discursul duplicitar¹⁴. Cărturarul nu indica starea de urgență a națiunii, preferând să îndrepte atenția spre modele emancipate din Occident: „Mistificarea originară însă, aceea destinată să strângă aderenți, nu i-a mistificat decât pe istoricii literari de peste un secol. Aceștia au luat de bună forma de «jurnal» de călătorie a unei opere retorice și propagandistice, pe care au citit-o cu naivitate într-o cheie nepotrivită, nedreptățind rafinamentul și retorica plină de întortocheri precaute ale unuia dintre cele mai mari și mai moderne,

¹⁰ *Ibidem*, p. 118.

¹¹ *Textul și realitatea*, p. 10.

¹² *Mistificiuni...*, p. 67-68.

¹³ Vezi Ioana Părvulescu, *Prejudecăți literare: opțiuni comode în receptarea literaturii române*, București, Editura Univers, 1999.

¹⁴ Să reținem faptul că Dinicu Golescu este personajul catalitic din mai multe cărți ale lui Mircea Angheliescu: *Textul și realitatea, Cămașa lui Nessus. Eseuri despre exil* (București, Editura Cartea Românească, 2000), *Echilibrul între antiteze. Heliade – o biografie* (București, Editura Univers Enciclopedic, 2001), *Mistificiuni... și Lâna de aur: călătorii și călătoriile în literatura română* (București, Editura Cartea Românească, 2015).

totuși, spirite din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Lectura eronată a cărții s-a datorat și lipsei de tradiție: cartea n-a ajuns de fapt la contemporani, cărora le era adresată pentru că data de pe foaia de titlu nu corespunde adevărului”¹⁵. Tot prin falsă tradiție s-au transmis diverse repere sau bunuri intelectuale care, privite prin lupa *mistificiunii*, rămân neacoperite. De pildă, se vorbește despre „literatura populară” cu referire la folclorul literar, neglijându-se faptul că sintagma ar însemna o contradicție în termeni: „scriere orală”.

Să ne gândim și la alte categorii de mistificări, puse de scriitori pe seama personajelor. Poate că a fost sesizată, în *O scrisoare pierdută*, inconsecvența lui Pristanda în legătură cu „familia” proprie: „Nouă suflete, coane Fănică, nouă, și renumerație...”¹⁶ (Actul I, scena I). Isprava cu steagurile din campanie s-ar fi repetat: „Cum să nu țiiu, coană Joițico? unsprece suflete!”¹⁷ (Actul II, scena IV). Să-i fi adăugat el, creștinește, la numărătoare, pe consoartă și pe sine? Va recunoaște strategia: „Nu e stăpânul meu, de la care mănânc pâine eu și unsprece suflete? L-am mințit, dar pentru binele d-voastră, coană Joițico... Îl primiți?... da?”¹⁸ (Actul IV, scena VI). Erau 9, 10 sau 11 copii? Știm doar că polițaiul caută, prin mijloace verbale, bunăvoința șefului. Să încercăm să ne acomodăm și cu prezența în *Inspețiune* a aceluși „pol de aur românesc din 70, învălit într-o foiță de țigară”¹⁹. Excedentul financiar poate fi un artificiu. Dacă moneda de 20 de lei din 1870 circula încă, atunci Anghelache se făcea culpabil că ținea un surplus nejustificat în casa de bani. Nu știm dacă funcționarul colecționa asemenea piese ieșite din uz sau dacă acel metal rotund cu valoare financiară era, de fapt, indiciul unor remușcări din trecut. Poate că, luând postul în primire, nenea Anghelache – „în vârstă ca de 40–45 de ani”²⁰ – moștenise o mică inginerie economică, făptuită de predecesor, dar neinvestigată și nedovedită. Suicidul să fi fost provocat de paranoia? Bărbatul așteaptă, suprasolicitat, *burned out* (am zice astăzi), să sosească inspectorul. În realitatea lui interioară distorsionată, Anghelache îi lansează o invitație executorului, chemându-și pedeapsa. Vina lui – în realitate un gest suprem de libertate –, care lansează ipotezele economico-literare, este că și-a luat zilele. Prezumția de nevinovăție („– Îi lipsește mult? // – Nimic nu lipsește!”²¹), indusă de „cei trei camarazi” ai defunctului, nu are caracter juridic, ci speculativ.

¹⁵ *Mistificiuni...*, ed. cit., p. 77.

¹⁶ *O scrisoare pierdută*, în vol. I. L. Caragiale, *Opere. II. Teatru, scrieri despre teatru, versuri*, Ediție îngrijită și cronologie de Stancu Ilin, Nicolae Bârna, Constantin Hârlav, Prefață de Eugen Simion, București, Univers Enciclopedic, 2000, p. 102.

¹⁷ *Ibidem*, p. 146.

¹⁸ *Ibidem*, p. 215.

¹⁹ *Inspețiune*, în vol. I. L. Caragiale, *Opere. I. Proză literară*, Ediție îngrijită și cronologie de Stancu Ilin, Nicolae Bârna, Constantin Hârlav, Prefață de Eugen Simion, București, Univers Enciclopedic, 2000, p. 418.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

Pe bună dreptate, volumul despre *Mistificiuni...* a generat reacții favorabile, conceptul intrând în patrimoniul nostru cultural. A rămas de menționat o notiță de subsol. În prima ediție, se strecurase o eroare tipografică. Vintilă Ivănceanu, coleg de clasă cu Mircea Angheliescu, autor al unor romane greu de catalogat, precum *Nemaipomenitele pățanii ale lui Milorad de Bouteille* și al poeziei *Moartea trubadurului* (a cărei primă strofă e recitată, înainte de a muri, în *Cel mai iubit dintre pământeni*, de prietenul-poet al lui Victor Petrini, întâlnit în mina de la Baia Sprie), era botezat în 2008, în concordanță cu temperamentul său ludic, Ivăncescu²². Această scăpare vine să ajute la găsirea unui liant cu noțiunea de *posture*, definită de Jérôme Meizoz ca: „la manière singulière d’occuper une « position » dans le champ littéraire”²³. I. Budai-Deleanu, în *Țiganiada*, a rezonat cu Erudițian și cu Filologos, deși i-a așezat în partea de jos a foi manuscrise.

Bibliografie de autor

- Angheliescu, Mircea, *Preromantismul românesc: până la 1840*, București, Editura Minerva, 1971.
- Angheliescu, Mircea, *Scriitori și curente*, București, Editura Eminescu, 1982.
- Angheliescu, Mircea, *Textul și realitatea*, București, Editura Eminescu, 1988.
- Angheliescu, Mircea, *Cămașa lui Nessus. Eseuri despre exil*, București, Editura Cartea Românească, 2000.
- Angheliescu, Mircea, *Echilibrul între antiteze. Heliade – o biografie*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001.
- Angheliescu, Mircea, *Lâna de aur: călătorii și călătoriile în literatura română*, București, Editura Cartea Românească, 2015.
- Angheliescu, Mircea, *Mistificiuni: falsuri, farse, apocrife, pastişe, parodii, pseudonime și alte mistificări în literatură*, București, Editura Compania, 2008, reeditare în 2016.
- Angheliescu, Mircea, *O istorie descriptivă a literaturii române: epoca premodernă*, București, Editura Tracus Arte, 2019.

Referințe

- Caragiale, I. L., *Opere. I. Proză literară*, Ediție îngrijită și cronologie de Stancu Ilin, Nicolae Bârna, Constantin Hârlav, Prefață de Eugen Simion, București, Univers Enciclopedic, 2000.
- Caragiale, I. L., *Opere. II. Teatru, scrieri despre teatru, versuri*, Ediție îngrijită și cronologie de Stancu Ilin, Nicolae Bârna, Constantin Hârlav, Prefață de Eugen Simion, București, Univers Enciclopedic, 2000.

²² *Mistificiuni...*, ed. cit., p. 153.

²³ Jérôme Meizoz, *Posture littéraires. Mise en scène modern de l’auteur. Essai*, Genève, Slatkine Érudition, 2007, p. 18.

- Cornea, Paul, *Originile romantismului românesc: spiritul public, mișcarea ideilor și literatura între 1780-1840*, București, Editura Minerva, 1972.
- Iovan, Ion, *Ultimele însemnări ale lui Mateiu Caragiale...*, București, Curtea Veche Publishing, 2008.
- Marino, Adrian, *Biografia ideii de literatură*, vol. II, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1992.
- Meizoz, Jérôme, *Posture littéraires. Mise en scène modern de l'auteur. Essai*, Genève, Slatkine Érudition, 2007.
- Negrîci, Eugen, *Expresivitatea involuntară*, București, Editura Cartea Românească, 1977.
- Negrîci, Eugen, *Iluziile literaturii române*, București, Editura Cartea Românească, 2008.
- Pârvulescu, Ioana, *Prejudecăți literare: opțiuni comode în receptarea literaturii române*, București, Editura Univers, 1999.
- Simion, Eugen (coordonator general), *Dicționarul general al literaturii române*, A-B, coordonare și revizie de Gabriela Danțiș, Gabriela Drăgoi, Laurențiu Hanganu, ediția a II-a, revizuită și adusă la zi, București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2016.
- Volovici, Leon, *Apariția scriitorului în cultura română*, Iași, Editura Junimea, 1976; ediția a II-a, revăzută, București, Curtea-Veche Publishing, 2004; ediția a III-a, revizuită, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2012.